

Hans Alma, **Ecospiritualiteit: over de weg naar planetaire gezondheid**

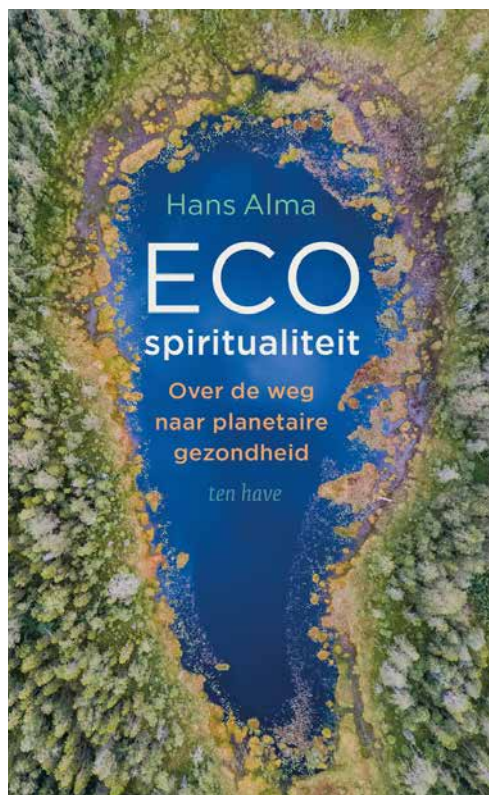
Ten Have, 2024

ISBN 9789025912505

In het boek *Ecospiritualiteit* beschrijft Hans Alma, hoogleraar geestelijke zorg en religieus-humanistische zingeving aan de Vrije Universiteit Amsterdam, de ecocrisis waarin we ons als mensheid bevinden die ook een existentiële crisis is. Hebben we daar als geestelijk verzorgers mee te maken of ligt dit buiten de ons bekende werkvelden? Dat wel misschien, maar dat betekent niet dat we ons ervan kunnen afsluiten. Verontrusting over klimaat en milieu komt regelmatig aan bod in gesprekken met cliënten. Ook op het niveau waar we als geestelijk verzorgers in beeld zijn als dóórdenkers van wat het leven de moeite waard maakt en waar we zin kunnen vinden, is ecospiritualiteit een belangrijk thema.

Het betoog van Alma leest als één grote gedachte-stroom, bijna associatief, uitgaand van de grote urgentie van het werken aan planetaire gezondheid. De ontwikkeling van haar visie waarin zij de lezer meeneemt, wordt zeer ruim onderbouwd met citaten van niet de minste auteurs, afkomstig uit diverse disciplines. Het maakt het boek tot een boeiende en uitdagende tekst, die uitnodigt tot verdere verdieping. Het lezen leidde wel tot enige moedeloosheid bij de recensent aangaande de hoeveelheid nog noodzakelijk te lezen literatuur om er zelf op gedegen wijze over door te kunnen denken. Maar gelukkig heeft Alma dat werk voor een groot deel al gedaan, zodat je erin mee kunt gaan bij het ontwikkelen van een eigen houding in werk en leven.

Nu aarde en kosmos niet langer bronnen zijn van verwondering en mythische verhalen, worden ze steeds meer inzet van verovering en exploitatie; de vernietigende levenswijze waarin we nu gevangen zitten is daar het gevolg van. Spirituele herbronning kan (en moet) echter leiden tot heelwording, anders zal de omgeving steeds onveiliger en instabieler worden. Hoe kan zorg als dragende kracht van ons (samen)leven gaan prevaleren boven economische groei? Hoe kunnen we ons zo gaan verhouden met de spiritualiteit van het (on)mogelijke, dat we met

onze menselijke kwaliteiten een 'en toch' en 'wat als' kunnen blijven ervaren? Alma haalt de filosoof Otto Duintjer aan die beschrijft hoe deze aardse spiritualiteit leidt tot 'levensbeaming' ofwel een 'besef van, verbinding met en inzet voor alles wat leven tot bloei brengt, en verzet tegen alles wat het leven bedreigt. Hopen, kwetsbaar leven en helen komen samen in deze levensbeaming'.

In studieuze exposés over hoop, kwetsbaarheid, helen en spiritualiteit van het (on)mogelijke geeft Alma analyses van onze tot nu toe bestaande invalshoeken en mogelijke nieuwe dimensies. Het creëren van werkplaatsen van hoop (aldus theoloog en econoom Jan Joris Hasselaar in 2022), bijvoorbeeld volgens de methode 'actieve hoop' (ontwikkeld door Joanne Macy), geeft mogelijkheden om transformatief te antwoorden op de radicale onzekerheid die de klimaatverandering met zich meebrengt. Het verleggen van de focus op economische groei naar gerichtheid op geestelijke groei is een andere route. Door meer open te staan voor 'een op ervaring gebaseerde, niet-conceptuele vorm van kennis die

met innerlijke aandacht, lichaamservaring en het systematisch cultiveren van bepaalde veranderde bewustzijnstoestanden gepaard gaat (Metzinger, 2023), kunnen we streven naar een waardiger manier van leven, zowel voor het individu als voor de samenleving.

Door de klimaatverandering worden we steeds vaker geconfronteerd met kwetsbaarheid, verlies en verdriet; existentiële zorgen met betrekking tot de grond van ons bestaan. Deze kwetsbaarheid zouden we met elkaar moeten omarmen, juist ook door relaties aan te gaan met wat ons vreemd is; zowel met schoonheid als met wreedheid. Om te kunnen helen, niet alleen individueel maar ook in groter verband, moeten aandacht en compassie geoefend worden. Spiritualiteit van het (on)mogelijke – de ervaringskant van een ecocentrisch in tegenstelling tot een antropocentrisch wereldbeeld – kan inspiratie geven tot herstel en op vernieuwing gericht handelen. ‘Storytelling’ en ‘placemaking’, het zoeken en vinden van de wijsheid van een plaats zonder je die toe te eigenen, roepen een heilige onrust op die ons in beweging zet om te zorgen voor een aarde waar het leven zich thuis kan voelen.

Juist positieve beelden van planetaire gezondheid kunnen ons raken op een dieper niveau. We worden dan bepaald bij de fundamenteën van ons bestaan, ze beroeren ons in onze zintuigen en emoties, we worden geprikkeld in onze ethiek en uitgenodigd tot spirituele verbeelding. Een geesteswetenschappelijke benadering kan het wetenschapsgebied van ‘planetary health’ dus juist daarin aanvullen. Verbeelding, kunst en nieuwe mythische vertellingen geven toegang tot diepere lagen in ons bewustzijn. De kennis die dat oplevert zal wegen openen om erop te durven blijven vertrouwen dat we als mensen met onze diverse kwaliteiten het verschil zullen kunnen maken als we met moed diepe spirituele verbindingen aangaan met alles in het universum.

Al met al een zeer boeiend boek over nieuwe ontwikkelingen in het omgaan met de planetaire crisis waarmee we als mensheid worden geconfronteerd. Belangwekkend door de hoge urgentie, door de onbekendheid met dilemma’s veroorzaakt door problematiek op deze schaal en inspirerend in de uitnodiging tot verdere verbeelding en doordinking om zo tot wijze keuzes te kunnen komen.

Etje Verhagen-Krikke MA, werkzaam vanuit Praktijk De Beken Zwolle, is interim-voorzitter van de VGVZ.
E-mail: ekverhagen@outlook.com.

Basel Adra, Hamdan Ballal, Yuval Abraham en Rachel Szor, *No other land*

Palestina/Noorwegen, 2024, 92 minuten

Je woont al meer dan tweehonderd jaar op dezelfde grond en beschikt over de eigendomspapieren. Dan volgt een jarenlang slepende rechtszaak waarin je nauwelijks stem hebt. De bezettende macht heeft uitgevaardigd dat het gebied een militair oefenterrein moet worden. Steeds weer komt het leger en haalt een huis neer, walst de stallen en kippenrennen plat, vernielt de wegen, stort beton in waterputten en snijdt de waterleidingen die de velden besproeien door. Heb je met veel moeite de huizen weer opgebouwd en weer een schooltje op poten gezet, dan komt het leger weer langs en verwoest alles opnieuw. ‘Het is de wet’, is het enige wat de militairen zeggen. Vervolgens worden alle auto’s in beslag genomen; auto’s die al een andere kleur nummerplaat hadden dan die van de bezetter.

Een greep uit wat zich in de documentaire *No other land* afspeelt voor de ogen van de kijker, die z’n ogen niet wil geloven. Wat wordt getoond, gebeurt nu op de Westelijke Jordaanoever in Israël. Een Palestijns-Israëliisch collectief bestaande uit Basel Adra, Hamdan Ballal, Yuval Abraham en Rachel Szor bracht op basis van videomateriaal uit een periode van vijf jaar die verwoestende acties van het Israëlische leger in beeld. *No other land* is een activistische documentaire, waarbij de makers tijdens het filmen voortdurend gevaar liepen. Het idee voor de documentaire ontstond toen de Palestijnse filmer Basel Adra kennismaakte met de Israëlische journalist Yuval Abraham. De twee raakten bevriend, hoewel die vriendschap regelmatig onder druk kwam te staan door de enorme kloof tussen hun leefomstandigheden. Basel stond voortdurend oog in oog met dreigende onderdrukking en geweld, Yuval kon in vrijheid en veiligheid leven.

De beelden en gebeurtenissen volgen elkaar in *No other land* op zonder commentaar. Opmerkelijk zijn het uithoudingsvermogen en de volharding van de